

Φίλτατε κ. Ἀρσένη,

Ἡ «**Ποικίλη Στοά**» ἐγένετο ἔργον ὄντως πανελλήσιον ἀπευθυνόμενον εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ δυνάμενον νὰ τέραση καὶ νὰ διδάσκη καὶ τὸν μᾶλλον δύσκολον ἢ εἰδικὸν ἀναγνώστην. Μοὶ ζητεῖτε ἄρθρον τι, ὅπως στολίση, ὡς λέγετε, τὸν **ΙΕ'** τόμον τῆς «**Ποικίλης Στοᾶς**». Ἀποστέλλω ὑμῖν σύντομον ἀλλὰ **ποικίλην** ἐπιθεώρησιν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ.

Δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ ἀείμνηστος πατήρ μου ἐτίμησεν, ὡς λέγετε, τὴν «**Ποικίλην Στοάν**», ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἐπευθυμίσω ὅτι νῦν ἡ «**Ποικίλη Στοά**» ἀποδίδωσι τὰ ἴσα τιμῶσα τὸν υἱὸν τοῦ μακαρίτου αὐτῆς φίλου.

Μεθ' ὑπολήψεως

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ

Ἡ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

ΕΝ ΕΥΡΩΠῃ ΚΑΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚῃ

ΝΟΜΟΣ ἐκφράζει τὴν γενικὴν θέλησιν. Πάντες οἱ πολῖται ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσιν αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου». Οὕτω ἐκήρυσσε τὸ ἄρθρον 6ον τῆς περιφήμου *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, τοῦ 1789. Ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων ἐκηρύσσεται ὡς «δικαίωμα φυσικόν, ἀναπαλλοτρίωτον καὶ ἱερόν τοῦ ἀνθρώπου». Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἐφαίνετο οὕσα θεσμὸς ὑπαγορευόμενος ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Ὁ *J. J. Rousseau*, οὗ ἡ ἐπιρροὴ ὑπῆρξε μεγίστη ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν εἰπῆ, ἐν τῷ *contrat social* (L. IV ch. I),

Σ.Δ.Π.Σ. Ἀπειρώς κολακεύει ἡμᾶς ἢ ἐν τῷ παρόντι τόμῳ ἐκλεκτὴ συμμετοχὴ τοῦ διακεκριμένου Ὑψηλιτοῦ τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. **Νικολάου Σαριπόλου**, ἐπιστήμονος ἐξόχου μορφώσεως καὶ θεμιστοπόλου λαμπροτάτου μέλλοντος. Ἡ

περί τῆς ψήφου, ὅτι εἶναι «δικαίωμα οὐ οὐδεὶς δύναται νὰ στερήσῃ τοὺς πολίτας». Καὶ αὐτὸς ὁ Montesquieu, ὁ θαυμαστὴς τοῦ Ἀγγλικοῦ πολιτεύματος καὶ ἀριστοκρατικὸς τὰς ἰδέας, ἐφρόνει ὅτι πάντες οἱ πολῖται δεόν νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, «ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν τοσοῦτον χαμερπεῖ καταστάσει, ὥστε θεωροῦνται ἐστερημένοι ἰδίας θελήσεως» (esprit de lois, XI, VI). Ὁ Robespierre, ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 22^{ας} Ὀκτωβρίου 1789 τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν τοῦ φυσικοῦ δικαίωματος τῆς ψήφου. Ἄλλ' ἄφ' ἑτέρου ὁ Barnave, ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 11^{ης} Αὐγούστου 1791 ὑπεστήριξε τὴν θεωρίαν τῆς ψήφου ὡς *κοινωνικῆς λειτουργίας*,

«Ποικίλη Στοά», τιμηθεῖσα ἐξαιρετικῶς διὰ τῆς περιβλέπτου συνεργασίας τοῦ μεγάλου πατρὸς αὐτοῦ καὶ σοφοῦ Νομοδιδασκάλου, ἐν ἰδιαζούσῃ εὐφροσύνῃ στολίζει τὰς σελίδας αὐτῆς διὰ τοῦ περισπουδάτου ἄρθρου τοῦ πολυμαθοῦς υἱοῦ τοῦ τετιμημένου Ἑλληνοεπιστήμονος.

Νικόλαος Σαρίπολος: Ἡ ἐπιστημονικώτερα ἐκείνη μορφή τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ὁ διαπρεπὴς συγγραφεὺς, ὁ ἀδιάλλακτος πολιτειολόγος, ὁ εἰρῶν καὶ πείσμων πολεμιστὴς τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀναζῆ νῦν διὰ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του, ὅστις φέρει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ὄνομα καὶ ὑπὸ τὰς γλυκυτέρας προσδοκίας προωριῶται νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του. Δὲν εἶναι μόνον υἱὸς τοῦ πατρὸς του, ἀλλ' εἶναι ζῶν παράδειγμα ἐναντίον τῆς θεωρίας, ὅτι αἱ κεκτημένα ἰδιότητες δὲν κληρονομοῦνται. Ἰδοῦ ὅτι κληρονομοῦνται, βαίνοσαι μάλιστα εἰς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν. Ὁ κ. **Νικόλαος Σαρίπολος** κεκτημένος ὄλην τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὴν σοβαρότητα μεγάλου καὶ σοφοῦ ἐπιστήμονος, προωριῶται νὰ τιμῆσῃ τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πατρίδος ἡμῶν. Νεαρῶτατος ἐγένετο Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, ἐνθα μετ' ἐξαιρέτους ἐν Εὐρώπῃ σπουδᾶς ἐξέδωκεν ὀγκωδέστατον δῖτομον ἐκ χιλίων σελίδων Σύγγραμμα *La Démocratie et L'Élection Proportionnelle*, ἐν ᾧ μετὰ σπανίας ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας διεπραγματεύθη σπουδαιότατον καὶ τοσοῦτον ὀλίγον μελετηθὲν παρ' ἡμῖν ζήτημα. Ἐχουν αἱ μειοψηφίαι δικαίωμα καὶ ποῖα;

Τῆς πολυτίμου ταύτης συγγραφῆς, ἔργου σημαντικώτατου, ἰσχυρᾶς Ἱστορικῆς καὶ Νομικῆς εὐρυμαθείας, ἐμπνεύσεως ὄλωσ φιλελευθέρου καὶ γενναιοφρόνου, προτάσσεται πρόλογος τοῦ περιοδύμου καθηγητοῦ τῆς ἐν Παρισίοις Νομικῆς Σχολῆς κ. Larnaude, ὅστις ἀποκαλεῖ τὸ ἔργον τοῦ εὐέλπιδος ἐπιστήμονος, ἔργον, οὐχὶ σπουδαστοῦ, ἀλλὰ διδασκάλου. Εἶναι γαλλιστὶ γεγραμμένον καὶ ἔτυχε τῆς εὐφημοτέρας μνείας τῶν διασήμων πολιτειολόγων ἀποφνημαμένων, ὅτι ὁ κ. **Ν. Σαρίπολος** τιμᾷ τὰ δύο Ἔθνη τ' ἀνυψώσαντα τὴν πολιτικὴν Ἐπιστήμην — τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ Montesquieu.

πολιτικοῦ καθήκοντος: «Ἡ ιδιότης τοῦ ἐκλογέως εἶναι δημοσία ὑπερ-
 ρεσία, εἰς ἣν οὐδεὶς ἔχει προσωπικὸν δικαίωμα».

Τὸ πρῶτον Γαλλικὸν σύνταγμα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1791* συνετάχθη
 ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς δευτέρας ταύτης θεωρίας. Οἱ πολῖται διηροῦντο
 εἰς δύο τάξεις, εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν (*citoyens actifs*)
 καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν παθητικῶν πολιτῶν (*citoyens passifs*). Οἱ
 πρῶτοι μόνον εἶχον τὸ πολιτικὸν δικαίωμα τῆς ψήφου, οἱ ἄλλοι ἀπή-
 λαυον μόνον τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων.
 Ἦσαν *citoyens actifs* ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶχον συμπληρώσει τὸ 25^{ον} ἔτος
 τῆς ἡλικίας αὐτῶν, δὲν ἦσαν ὑπηρέται (*serviteurs à gages*), καὶ
 ἐπλήρωνον ἄμεσον φόρον ἴσον τοῦλάχιστον πρὸς τὴν ἀξίαν τριῶν ἡμερῶν
 ἐργασίας (σύνταγμα 3 Σεπτ. 1791, T. III ch. I s. II art. 2).
 Ἡ ψηφοφορία ἦτο ἔμμεσος. Ὑπῆρχον ἐν ἔτει 1791, 4,298,360
citoyens actifs.

Τὸ σύνταγμα τῆς 24 Ἰουνίου 1793 ἐνεπνέετο ὑπὸ διαφόρων ἰδεῶν
 ἐκήρυσσε τὴν καθολικωτάτην ψηφοφορίαν. Τὸ ἄρθρον 4^{ον} τοῦ ἐν λόγῳ
 συντάγματος ἔλεγε: «Πᾶς ἄνθρωπος γεννηθεὶς καὶ διαμένων ἐν Γαλλίᾳ,
 συμπληρώσας τὸ 21^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του. — Πᾶς ξένος, 21^{ον} ἔτους,
 διαμένων ἐν Γαλλίᾳ πρὸ ἐνὸς τοῦλάχιστον ἔτους καὶ ζῶν ἐκ τῆς ἐργα-
 σίας του, ἢ ὅστις νυμφεύεται γαλλίδα ἢ υἰοθετεῖ τέκνον ἢ διατρέφει
 γέροντα. — Πᾶς ξένος τέλος ὅστις κρίνεται ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος
 ἀντάξιός τῆς ἀνθρωπότητος . . . ἀπολαύει τῶν δικαιωμάτων τοῦ γάλλ-
 λου πολίτου». Ἡ Convention, διὰ φράσεων πομπωδῶν, ἐκήρυσσε τὴν
 καθολικὴν ψηφοφορίαν ὅχι μόνον ὑπὲρ τῶν Γάλλων ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλων
 σχεδὸν τῶν ξένων τῶν διαμενοντῶν ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ σύνταγμα τοῦτο
 ὁμῶς οὐδέποτε ἐφηρμόσθη διότι ἰδρύθη ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις καὶ
 τὸ comité de salut public.

Τὸ σύνταγμα τῆς 5ης Fructidor an III περιώρισε κατὰ τι τὴν
 ψηφοφορίαν, ἀλλ' αὕτη μένει πάντοτε, δύναται τις νὰ εἴπῃ, καθολικὴ.
 Ἦτο ἐκλογεὺς, «Πᾶς ἄνθρωπος γεννηθεὶς καὶ διαμένων ἐν Γαλλίᾳ, συμ-
 πληρώσας τὸ 21^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ . . . καὶ πληρῶνων ἄμεσον
 τινα φόρον, ἔγγειον ἢ προσωπικόν». Τὸ σύνταγμα τοῦ III ἔτους ἀπῆτει
 καὶ τινα προσόντα παρὰ τοῦ πολίτου ὅλως ἰδιαίτερα, τουτέστι νὰ γινώ-

* Ἴδε Léon Duguit καὶ Henry Monnier, *Les constitutions et les principales lois politiques de la France depuis 1789*, Paris 1898, καὶ G. Weil, *Les élections législatives depuis 1789*, p. 8.

ση γραφήν και ανάγνωσιν και να εξασκή «μηχανικόν τι επάγγελμα . . . αι χειρονακτικαι εργασιαί της γεωργίας ανήκουσιν εις τα μηχανικα επαγγέλματα» (άρ. 16). Αι τελευταίαι αυται διατάξεις οφείλονται τη επιρροή του Émile του J. Rousseau. Το σύνταγμα του III έτους δέν κηρύσσει την καθαρως καθολικην ψηφοφοριαν. Ο εισηγητής Boissy d'Anglas έλεγεν ενώπιον της Convention, την 5ην Messidor an III: «Χώρα κυβερνωμένη υπό των ιδιοκτητων εύρισκται εν κοινωνική τάξει, κυβερνωμένη υπό των μη ιδιοκτητων εύρισκται εν άγρία φυσική καταστάσει (état de nature). Οι αρχαιοι καθιέρωσαν την ιδεαν ταύτην εν λαμπρή αλληγορία, όταν έλεγον ότι η Δήμητρα, ητις ητο η θεα της γεωργίας και επομένως των ιδιοκτησιων, πρώτη εκτισε τας πόλεις, διωργάνωσε τας κοινωνίας και εννομοθέτησε διά τους λαούς».

Το σύνταγμα της 22 Frimaire an VIII (13 Δεκ. 1799) καθιεροί πολυπλοκον εκλογικόν σύστημα στηριζόμενον επί της καθολικής ψηφοφορίας φαινομενικως και καταργουñ αυτην πράγματι. Υπήρχον διάφοροι εκλογικοι σύλλογοι, οτινεις προέτεινον καταλόγους υποψηφιων, εκ των καταλόγων τούτων άλλοι εκλογικοι σύλλογοι εξέλεγον κατάλογον υποψηφιων ευαριθμοτέρων, η γερουσία τέλος εξέλεγεν εκ του τελευταίου παρουσιαζόμενου καταλόγου (liste de présentation) τα μέλη του νομοθετικού σώματος.

Έν δυσι λέξεσι, κατά την επαναστατικήν περιόδον εν Γαλλία (εκτός του συντάγματος του 1793), η ψηφοφορία ητο σχεδόν καθολική, απαιτούμενου μόνον ελαχίστου και άσημάντου τινός τιμήματος. Ολίγιστοι όμως, ιδία κατά την τρομοκρατίαν (terreur), συμμετείχον πράγματι της ψηφοφορίας, ητις περιέπεσεν εις τας χείρας των δημαγωγών και των αυθαδεστάτων Ιακωβίνων. Επί 7 εκατομμυρίων εκλογέων, 6,300,000 δέν προσήρχοντο, κατά τον H. Taine, εις την ψηφοφοριαν!

Η παλινόρθωσις των Βουρβόνων (restauration) και ο Χάρτης (Charte) του 1814 ήλλαξαν ριζικως το εκλογικόν σύστημα εν Γαλλία. Η εκλογή των βουλευτων έγένετο πραγματική και άμεσος (νόμος της 5 Φεβρουαρίου 1817), άλλ' ο εκλογικός σύλλογος περιωρίσθη σημαντικως. Όπως τις η εκλογεύς ωφειλε να πληρώνη, κατά το άρθρον 40ον του Χάρτου, 300 φρ. τουλάχιστον άμεσον φόρον, και να έχη ηλικίαν 30 τουλάχιστον έτων. Ο εκλογικός σύλλογος άπετελείτο τότε εν Γαλλία μόλις έξ εκατόν χιλιάδων εκλογέων. Ο νόμος της 29 Ιουνίου 1820 (La loi du double vote) έδωκε διπλήν ψήφον τοις πλουσιωτέροις

τῶν ἐκλογέων, μέχρι τοῦ $\frac{1}{4}$ τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου ἐν ἐκάστῳ νομῷ*.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830 ἔσχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου τοῦ 1820 καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου τμήματος (cens). Ἀπὸ 300 φρ. τὸ τμήμα, κατὰ τὸν νόμον τῆς 19 Ἀπριλίου 1831, ἐγένετο 200 φρ. μόνον, προσέτι τινὲς ἕνεκα τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν τίτλων ἦσαν ἐκλογεῖς πληρώνοντες 100 φρ. ἄμεσον φόρον μόνον. Ὁ ἐκλογικὸς σύλλογος ἀπετελεῖτο ἐξ 170,000 πολιτῶν ἐν 1831 καὶ ἐκ 250,000 ἐν 1847. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰουλίου πολλοὶ ἐζήτουν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον, ἐν ἔτος δὲ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, τὴν 26 Μαρτίου 1847, ἔλεγεν ὁ Guizot ἐν τῇ βουλῇ τοὺς περιφήμους ἐκείνους λόγους οὓς τόσον τρανῶς διέψευσαν τὰ γεγονότα κατόπιν: «Il n'y a pas de jour pour le suffrage universel. Il n'y a pas de jour où toutes les créatures humaines, quelles qu'elles soient, pourront être appelées à exercer les droits politiques».

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἐκρήγνυται ἐπιφέρουσα ὀριστικῶς διὰ τὴν Γαλλίαν, τὴν καθολικὴν, ἴσην καὶ ἄμεσον ψηφοφορίαν. Προκήρυξις τοῦ Gouvernement provisoire, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Lamartine ἔλεγεν: «Ἡ ἐκλογὴ ἀνήκει τοῖς πᾶσι, ἄνευ ἐξαιρέσεως . . . οὐδεὶς πολίτης δύναται νὰ εἴπῃ ἐτέρῳ πολίτῃ: εἶσαι μᾶλλον κυρίαρχος ἐμοῦ». Τὸ ἄρθρον 24^{ον} τοῦ συντάγματος τῆς 4^{ης} Νοεμβρίου 1848 ἐκήρυσσεν ὅτι: «ἡ ψηφοφορία εἶναι ἄμεσος καὶ καθολικὴ». Ὁ ἐκλογικὸς σύλλογος, ἀντὶ 250,000 ἐκλογέων, ἐπεξετάθη καταπληκτικῶς: 10,000,000 ἐκλογέων ὑπῆρχον ἐν ἔτει 1848! Ἀπὸ τοῦ 1848 ἡ καθολικὴ καὶ ἴση ψηφοφορία διετηρήθη ἄνευ διακοπῆς τινος, ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ δευτέρα αὐτοκρατορία, ὡς καὶ ἡ τρίτη δημοκρατία διετήρησαν αὐτὴν ἄνευ δισταγμοῦ τινος. Κατὰ τὰς τελευταίας βουλευτικὰς ἐκλογὰς ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ Μάιον τοῦ 1898, ὑπῆρχον 10,799,485 ἐγγεγραμμένοι ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν 8,191,705 συμμετέσχον τῆς ψηφοφορίας**.

Ἐν Ἀγγλίᾳ***, ἀπὸ τοῦ XV^{ου} αἰῶνος (st. Hen. VI, 1430 καὶ

* Ἴδε G. Weil, *Les élections législatives depuis 1789*, p. 94.

** Ἴδε τὸ ἐπίσημον *Annuaire statistique de la France*, 1898 p. 521.

*** Ἴδε Anson, *Law and custom of the constitution* 2^α ἔκδ. Oxford, 1892, τόμ. I. Glasson, *histoire du droit et des institutions de l'Angleterre*, Paris 1883, Franqueville, *Le gouvernement et le parlement britanniques*, Paris 1887. Gneist, *Das Englische Parlament*, Berlin 1886, 2^α ἔκδ.

1432) ἀπηρείτο, ὅπως τις ἦ ἐκλογεύς, νὰ κατέχη ἐν franc tenement ἐτησίῳ εἰσοδήματος τοῦλάχιστον 40 sh. Ἡ πρώτη ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1832 δὲν ἐξέτεινε σχεδὸν τὴν ἐκλογικὴν « franchise » ἢ τοῦλάχιστον ἢ ἐπέκτασις τοῦ ἐκλογικοῦ προνομίου δὲν ὑπῆρξε σημαντικὴ. Ὁ ἐκλογικὸς σύλλογος ἐν τοῖς counties (comtés) ἀπὸ 250,000 ἐκλογέων ηὔξήθη εἰς 370,000 καὶ ἐν τοῖς boroughs (bourgs) ἀπὸ 190,000 εἰς 285,000. Ἡ δευτέρα ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1867 ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη, καθ' ὅσον ἐπεξέτεινε τὴν ἐκλογικὴν franchise εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Ὁ ἐκλογικὸς σύλλογος ἐν τοῖς boroughs ἀπετελεῖτο ἐξ 602,196 ἐκλογέων, ἐν ἔτει 1866, μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν, ἐν ἔτει 1868, ἔφθασεν οὗτος μέχρις 1,400,000 ἐκλογέων. Τέλος ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1884 συνεπλήρωσε τὸ ἔργον. Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μεταρρύθμισιν, ἐν ἔτει 1886, τὸ ἐκλογικὸν σῶμα τοῦ ἡνωμένου βασιλείου ἀπετελεῖτο ἐκ 5,500,000 ἐκλογέων. Ἐν Ἀγγλίᾳ, τὴν σήμερον ὑπάρχει σχεδὸν ἡ καθολικὴ ψηφοφορία. Τὸ Ἀγγλικὸν ὅμως ἐκλογικὸν σύστημα εἶναι λίαν πολὺπλοκον· ὅπως τις ἦ ἐκλογεύς ὀφείλει νὰ κατέχη (σύστημα τῆς occupation) κτῆμα ἢ οἰκίαν ἢ δωμάτιον ὠρισμένου εἰσοδήματος ἢ ἐνοικίου ἀλλ' οὐχὶ σημαντικοῦ οὕτως ὥστε ὑπολογίζεται ὅτι ἐὰν ἡ Ἀγγλία εἶχε τὴν καθαρὰν καθολικὴν ψηφοφορίαν θὰ ὑπῆρχον ἐπὶ πλέον μόνον 1,800,000 ἐκλογεῖς (1886).

Ἐν **Γερμανίᾳ**, ἐν τοῖς διαφόροις γερμανικοῖς κράτεσι ὑπάρχει τὸ σύστημα τῆς περιορισμένης ψηφοφορίας*, ἐν τισι μάλιστα τὸ σύστημα τῶν τάξεων. Οὕτω π.χ. ἐν Πρωσσίᾳ οἱ ἐκλογεῖς διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις ἢ κατηγορίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν ὑπολογιζομένου διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος (Einkommensteuer). Ἐκάστη τάξις ἐκλέγει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐκλογέων τοῦ δευτέρου βαθμοῦ (Wahlmänner) οἵτινες ἐκλέγουσι τοὺς βουλευτάς**. Ἡ βουλὴ τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ Reichstag, ἐκλέγεται ὑφ' ὅλου τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ διὰ τῆς καθολικῆς ἰσῆς καὶ ἀμέσου ψηφοφορίας. «Τὸ Reichstag ἐκλέγεται διὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀμέσου ψηφοφορίας», λέγει τὸ ἄρθρον 20 τοῦ συντάγματος τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας τῆς 16 Ἀπριλίου 1871. Ὁ Bismarck ἐπέτυχεν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καθολικῆς ψηφοφο-

* Ἴδε τὰ διάφορα τεύχη τοῦ Handbuch des Oeffentlichen Rechts τῆς συλλογῆς τοῦ Marquardsen. Ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τῆς Βάδης ὅμως ὑπάρχει ἡ καθολικὴ ἀλλ' ἔμμεσος ψηφοφορία.

** Ἴδε Gneist, Die nationale Rechtsidee von den Ständen und das Preussische Dreiklassenwahlssystem, Berlin 1894.

ρίας όλου τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Reichstag, ὅπως σχηματισθῆ εἰς γερμανικὸς λαὸς ἐμφορούμενος ἐνωτικῶν ἰδεῶν. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Reichstag ἐν ἔτει 1893, ὑπῆρχον 10,628,000 ἐκλογεῖς ἐγγεγραμμένοι, ἐξ ὧν 7,674,000 συμμετέσχον τῆς ψηφοφορίας*. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἰουνίου 1898 οἱ ἐκλογεῖς ἦσαν κατὰ τι πολυαριθμότεροι. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ κόμματος τῶν κοινωνιστῶν (Sozialdemokraten): 1,736,700 σοσιαλιστικῶν ψήφων ἐν 1893 καὶ 2,100,000 ἐν 1898!

Ἐν **Ἀυστρία**** , κατὰ τοὺς νόμους τῆς 21 Δεκεμβρίου 1867, 2 Ἀπριλίου 1873 καὶ 4 Ὀκτωβρίου 1882 ὑπάρχουσι 4 κατηγορίαι ἢ τάξεις ἐκλογέων ἐκλέγουσαι ἰδίους βουλευτάς: ἡ τάξις τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων (τιμαριωτικὴ ἰδιοκτησία) ἐκλέγει 85 βουλευτάς, 21 βουλευταὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν συντεχνιῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, 118 ὑπὸ τῶν πόλεων καὶ 129 ὑπὸ τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων. Ἐν τῇ πρώτῃ τάξει ψηφίζουσιν οἱ κάτοχοι, ἄνδρες ἢ γυναῖκες (αἱ τελευταῖαι αὗται ψηφίζουσι δι' ἀντιπροσώπου), εὐγενῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν γαιῶν ἔχουσῶν ἱστορικὸν χαρακτῆρα ἐγγεγραμμένων ἐν ἰδιαιτέροις πίναξι (Land und Lahentafel). Ὅπως τις ἢ ἐκλογεὺς ἐν τῇ γ' ἢ ἐν τῇ δ' τάξει ὀφείλει νὰ πληρῶνῃ μικρὸν τι τίμημα. Ἄλλ' ὁ νόμος τῆς 14 Ἰουνίου 1896, ὁ νόμος τοῦ Badeni, προσέθηκεν εἰς τὰς τέσσαρας ὑπαρχούσας τάξεις καὶ πέμπτην τάξιν, τὴν τάξιν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ἣτις ἐκλέγει 72 βουλευτάς. Ἐν τῇ τάξει τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἀνήκει πᾶς πολίτης ἄνω τῶν 24 ἐτῶν, ὅστις «δὲν ζῆ ἐκ τῆς δημοσίας ἐλεημοσύνης». Οὕτω ἡ καθολικὴ ψηφοφορία προσετέθη ἐν Αὐστρίᾳ, εἰς τὴν ὑπάρχουσαν περιορισμένην ψηφοφορίαν τῶν τάξεων. Εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Esmein, ὅτι ἡ καθολικὴ ψηφοφορία θὰ ὑπερισχύσῃ ἐντελῶς ἐν Αὐστρίᾳ ἡμέραν τινα.

Ἐν **Ἰταλίᾳ***** , κατὰ τὸν νέον νόμον τῆς 22 Ἰανουαρίου 1882, εἶναι

* Ἴδε τὸ ἐπίσημον, Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, (Herausgegeben vom kaiserlichen statistischen Amt), ἔτος 1897 σ. 143.

** Ἴδε Cumplowicz, Das österreichische Staatsrecht, Wien, 1891. Ch. Benoist, La crise de l'État moderne, p. 365 Esmein, Éléments de droit constitutionnel, 2e éd., Paris 1899, p. 216.

*** Ἴδε Zanardelli (εἰσηγητής), *Riforma della legge elettorale politica*. Orlando, Principii di diritto costituzionale, Ἔκδ. 3^a. Firenze 1894 σ. 82. Brusa, Das Staatsrecht des Königreichs Italien, Freiburg 1892, § 16 σ. 129.

έκλογεὺς πᾶς ὅστις γνωρίζει γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ πληρώνει 19 φρ. καὶ 80 λπ., τοῦλάχιστον. φόρον ἢ ὠρισμένον ποσὸν ἐνοικίου κατ' ἔτος ἐξαρθώμενον ἐκ τῆς σημαντικότητος τοῦ δήμου. Ἄλλ' ἐν Ἰταλίᾳ δύναται τις νὰ ἦ ἐκλογεὺς ἄνευ τιμῆματος. Ὁ νόμος ἀναγνωρίζει πληθὺν «ικανότητων» δηλ. πολιτῶν, οἵτινες ἀπολαύουσι τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος διότι ὑπέστησαν ἐπιτυχῶς τὰς ἐξετάσεις τῆς δημοτικῆς στοιχειώδους παδύσεως κ.λ.π. Οἱ ἐκλογεῖς τῆς δευτέρας ταύτης κατηγορίας εἶναι σχεδὸν διπλάσιοι τῶν τῆς πρώτης. Ἐν ἔτει 1882, μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν, ὑπῆρχον 2,049,000 ἐκλογεῖς ἐξ ὧν 1,338,000 «ικανότητες».

Ἐν **Ἰσπανίᾳ** *, ἡ καθολικὴ ψηφοφορία εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1869, κατηργήθη ὁμως τὸ 1877, ἀλλ' ὁ ἐκλογικὸς νόμος τῆς 26 Ἰουνίου 1890 ἐπανέφερε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς κάτω βουλῆς (Congreso).

Ἐν **Δανίᾳ** **, τὸ ἄρθρον 30^{ον} τοῦ ἀναθεωρηθέντος συντάγματος τῆς 28 Ἰουλίου 1866 καθιεροῖ τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν μετ' ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Ὅπως τις ἦ ἐκλογεὺς ἐν Δανίᾳ ὀφείλει νὰ ἔχη συμπλήρωσιν τὸ 30^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ὅπως τις ἐκλεγῆ βουλευτὴς εἰς τὴν κάτω βουλὴν (Folkething) ἀρκεῖ νὰ ἦναι 25 μόνον ἐτῶν (ἄρ. 31 τοῦ Συντ.)!

Ἐν **Βελγίῳ** ***, τὸ ἀναθεωρηθὲν σύνταγμα ἐν ἔτει 1893, εἰσῆγαγε τὴν καθολικὴν ἀλλ' ἄμισον ψηφοφορίαν (suffrage universel plural — vote plural), δηλ. πᾶς Βέλγος συμπληρώσας τὸ 25^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔχει μίαν ψῆφον, ἀλλ' οἱ ἔχοντες προσόντα τινὰ ἔχουσι δύο ψήφους (π.χ. οἱ συμπληρώσαντες τὸ 35^{ον} ἔτος, οἰκογενειάρχαι, πληρώνοντες 5 φρ. ἄμισον φόρον κ.λ.π.) ἢ τρεῖς (δίπλωμα ἀνωτέρας ἐκπαίδεύσεως κ.λ.π.). Οὕτω, ὑπῆρχον ἐν Βελγίῳ, ἐν ἔτει 1894, 1,370,687 ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν 853,628 εἶχον μίαν μόνην ψῆφον, 293,678 δύο καὶ 223,381 τρεῖς ****. Ὅλως δ' ἐσχάτως ἡ Βελγικὴ βουλὴ ἐψήφισε νομοσχέδιον εἰσάγον τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐκλογὴν, τὴν ἀντιπροσωπεῖαν δηλονότι:

* Ἴδε Ambrosio Tapia, El derecho electoral en España, Madrid 1891 καὶ Amandi, Estudios sobre procedimiento electoral, Madrid 1885.

** Ἴδε Dareste, Les constitutions modernes 1891, t. II p. 9.

*** Ἴδε Arnaud, La révision belge, Bruxelles 1894, καὶ τὴν σπουδαίαν μονογραφίαν τοῦ φίλου κ. Mauranges, Le vote plural, son application dans les élections belges, Paris 1900.

**** Ἴδε τὸ ἐπίσημον Annuaire statistique de la Belgique 1894, T. XXV σ 124.

τῆς τε πλειοψηφίας καὶ μειοψηφίας τῶν ἐκλογέων *. Τὸ σύστημα τῆς πολλαπλῆς ψήφου (vote plural) ἐπαινείται παρ' ἐκείνων, οἵτινες παραδέχονται μετὰ τοῦ ποιητοῦ Schiller, ὅτι :

«Man soll die Stimmen wägen und nicht zählen».

Καὶ ὄντως ζυγίζονται αἱ ψῆφοι ἐν Βελγίῳ, ἀλλὰ νομίζω ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἀυθαίρετον ἢ τοῦλάχιστον δύναται νὰ καταστῇ τοιοῦτον. Ἡ ἰσότης εἶναι κανὼν ἀσφαλῆς ἐνῶ ἡ ἀνισότης δύναται νὰ ἐκμεταλλεῖται ὑπὸ διεσθαρμένης πολιτικῆς μερίδος. Ἄλλως τε, ὁ παλαιὸς Wolff** εἶχε δίκαιον λέγων : «Vota difficulter ponderantur». Ἡ περιουσία δὲν πρέπει νὰ διδῆ τῷ κατόχῳ αὐτῆς πολιτικὰ προνόμια ἀνάλογα τῇ σημαντικότητι αὐτῆς. Τὸ Κράτος δὲν εἶναι μετοχικὴ τράπεζα : «Εἰ μὲν γὰρ τῶν κτημάτων χάριν ἐκοινωνήσαν, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης***, καὶ συνῆλθον, τοσοῦτον μετέχουσι τῆς πόλεως, ὅσονπερ καὶ τῆς κτήσεως· ὡσθ' ὁ τῶν ὀλιγαρχικῶν λόγος δόξειεν ἂν ἰσχύειν· οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον, ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσενέγκαντα μίαν μνᾶν τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν». Πολιτικὰ προνόμια διδόμενα τῇ ἡλικίᾳ εἰσὶ μᾶλλον ἀνεκτά, ἀγανακτεῖ δ' οὐδεὶς καθ' ἡλικίαν ἀρχόμενος, οὐδ' εἰ νομίζοι εἶναι κρείττων, ἄλλως τε καὶ μέλλων ἀντιλαμβάνειν τοῦτον τὸν ἔρανον, ὅταν τύχῃ τῆς ἰκνουμένης ἡλικίας»****. Ἄλλ' ἡ καθολικὴ καὶ ἄνισος ψηφοφορία δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν ἐν δημοκρατικῇ χώρᾳ, ὡς εἶναι τὸ Βέλγιον.

Ἐν Ἑλβετίᾳ*****, ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν Ἑλβετικῶν cantons ἐφαρμόζουσι τὴν représentation proportionnelle δηλ. τὴν ἀνάλογον ἀντιπροσωπείαν τῆς τε πλειοψηφίας καὶ τῆς μειοψηφίας τῶν ἐκλογέων. Οὕτω ἐν Ἑλβετίᾳ ὑπάρχει ἡ ἀληθὴς καθολικὴ καὶ ἴση ψηφοφορία, ἐκείνη, ἣτις ἐπιτρέπει παντὶ πολίτῃ, εἰς οἰονδήποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ κόμμα, νὰ ἐκλέγῃ βουλευτᾶς. Ἐνῶ ἀλλοχοῦ ἡ πλειοψηφία μόνη ἐκλέγει ὅλους τοὺς βουλευτᾶς τῆς ἐκλογικῆς

* Ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ Βέλγου γεροϋσιαστοῦ Goblet d'Alviella, La représentation proportionnelle et le régime parlementaire, ἐν τῇ παρισινῇ Revue des deux mondes τῆς 1^{ης} Ἰανουαρίου 1900.

** Jus naturae, p. VII c. T § 72.

*** Πολιτικά, β. III, κ. V § 10.

**** Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, VII, XIII, 3.

***** Ἴδε von Salis, Schweizerisches Bundesrecht, Bern. t. I, 1891. A. Frey, Les lois suisses sur la représentation proportionnelle, Genève 1897.

περιφερείας, ἐν πλείστοις Ἑλβετικοῖς cantons (Tessin, Neuchâtel, Genève, Zoug, Soleure, Fribourg κ.λ.π.), βουλευταὶ ἐκλέγονται ὑφ' ὅλων τῶν κομμμάτων τῆς περιφερείας, ἀνάλογως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκφρασθεισῶν ψήφων*. Ἡ καθολικὴ, ἴση καὶ ἀνάλογος ψηφοφορία εἶναι τὸ τελειότερον τῶν ἐκλογικῶν συστημάτων ὡς ἐπίστημεν παρακολουθήσαντες τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ἐπὶ τόπου.

Αἱ *ἠνωμέναὶ πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς***, ἔχουσι σχεδὸν ἅπασαν τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν (Universal manhood suffrage). Τινὲς ὁμῶς ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ ἐκλογέως νὰ γνωρίζῃ ν' ἀναγινώσκῃ ἀγγλιστὶ τὸ σύνταγμα. Τέσσαρες δὲ πολιτεῖαι ἀπαιτοῦσι τὴν πληρωμὴν φόρου τινός (poll-tax) π. χ. τὸ ἄρθρον 1^{ον} τοῦ VIII^{ου} κεφαλαίου τοῦ συντάγματος τῆς Πενσυλθανίας, τῆς 16 Δεκεμβρίου 1873, ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ἐκλογέως τὴν πληρωμὴν φόρου τινός***. Τὰ μέλη τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων (House of representatives) τῆς ὁμοσπονδίας ἐκλέγονται ἐν ἐκάστη πολιτεῖᾳ συμφώνως πρὸς τὴν νομοθεσίαν αὐτῆς τὴν ρυθμιζουσαν τὰς ἐκλογὰς τῆς κάτω βουλῆς τῆς πολιτείας (ἄρθρ. I, τόμ. 2, κεφ. I τοῦ συντάγματος τῶν ἠνωμ. πολιτειῶν τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1787).

Τὸ σύνταγμα τῆς ἡμετέρας *Ἑλλάδος*, ἐν τῷ 66^ῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ καθιεροῖ τὴν ἄμεσον, καθολικὴν καὶ μυστικὴν διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίαν. Καὶ ὁ μὲν τρόπος τῆς ψηφοφορίας δὲν ἔπρεπε ν' ἀναγραφῆ ἐν τῷ συντάγματι, ἡ καθολικὴ καὶ ἄμεσος ὁμῶς ψηφοφορία φαίνεται ἡμῖν ἀναγκαῖα ἐν Ἑλλάδι. Τινὲς κατακρίνουσιν αὐτήν, ἐπικαλοῦνται τὴν ἐξῴνησιν τῶν ψήφων, τὴν ἐκλογικὴν διαφθοράν, τὰ κακὰ ἐκεῖνα, ἃ ὁ ποιητὴς Schiller ἐστιγματίσει :

«Hat der Bettler eine Freiheit, eine Wahl?

«Er muss dem Mächtigen, der ihn bezahlt,

«Um Brod und Stiefel seine Stimm'verkaufen!»

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ πτωχὸς πωλεῖ τὴν ψῆφον αὐτοῦ χάριν

* Ἴδε λεπτομερεστάτην ἔκθεσιν τοῦ Ἑλβετικοῦ συστήματος ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ (σελ. 367 καὶ ἐπ.) τοῦ ἡμετέρου ἔργου, *La démocratie et l'élection proportionnelle*, Paris 1899.

** Ἴδε Bryce, *The american Commonwealth*, 3^η ἔκδ. London 1895, Charles O'neil, *The american electoral system*, New-York 1889, Alden, *The world's representative assemblies of to-day*, Baltimore 1893.

*** Ἴδε Dareste, *Les constitutions modernes*, t. II, p. 434 (2^α ἔκδ. Paris, 1891).

ἄρτου ἢ ὑποδημάτων, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σημαίνει ὅτι ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν πλούσιοι ἢ εὐποροὶ, οἵτινες τὴν ἀγοράζουσιν! Οἰκτεῖρω τὸν πτωχὸν πωλητὴν ἀλλὰ μισῶ τὸν ὀλέθριον πλούσιον ἀγοραστὴν τῶν συνειδήσεων! Περιορισμὸς τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι πωλοῦνται αἱ ψῆφοι, σημαίνει ἀποκλεισμὸς τῶν πτωχῶν πωλητῶν καὶ καταρτισμὸς τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου ἐκ διεφθαρμένων ἀγοραστῶν. Βεβαίως πάντες οἱ εὐποροὶ δὲν εἶναι τοιοῦτοι, ἀλλ' οὐδὲ πάντες οἱ πτωχοὶ πωλοῦσι τὰς ψήφους αὐτῶν. Προτιμητέαι ἑκατοντάδες πωλητῶν, μονάδων ἀγοραστῶν, ἐν διεφθαρμένῳ πολιτικῷ σώματι. Ὅταν τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω στρώματα τοῦ πολιτικοῦ σώματος εἶναι διεφθαρμένα, τὸ μόνον φάρμακον ἐναντίον τῆς ἐκλογικῆς διαφθορᾶς εἶναι ἡ πλῆθυσ τῶν ἐκλογέων, ἡ καθολικὴ ψηφοφορία. «Ἐτι μᾶλλον ἀδιάφθορον τὸ πολὺ καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιάφθορότερον», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης*. Ὁ αὐτὸς μέγας πολιτικὸς φιλόσοφος μᾶς διδάσκει ἐπίσης ὅτι, «τὸ μὴ μεταδιδόναί μηδὲ μετέχειν φοβερὸν ὅταν γὰρ ἄτιμοι πολλοὶ καὶ πένητες ὑπάρχωσι, πολεμίων ἀναγκαῖον εἶναι πλήρη τὴν πόλιν ταύτην. Λείπεται δὴ τοῦ βουλευέσθαι καὶ κρίνειν μετέχειν αὐτούς**».

Ἄλλως τε ἐν χώρῳ, ὡς εἶναι δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἔννοια τοῦ Κράτους καὶ τῆς δημοσίας λειτουργίας εἶναι τόσον ἐσκοτισμένη, ὥστε οἱ «δημόσιοι» λειτουργοὶ νὰ τείνωσι πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ὁ περιορισμὸς τῆς ψηφοφορίας πρὸς ὄφελος μιᾶς μόνης τάξεως πολιτῶν, τῶν εὐπόρων ἢ τῶν «ἐπιστημόνων» θὰ ἐπέφερε τὴν τελείαν πολιτικὴν διαφθορὰν καὶ καταστροφὴν. Τὸ μόνον μέσον ἐναντίον τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶναι ἡ πλῆθυσ καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν συμφερόντων καὶ ἐπομένως ἡ ἐξουδετέρωσις αὐτῶν πρὸς παραγωγὴν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ὁ ἀείμνηστος εἰσηγητὴς τοῦ ἡμετέρου συντάγματος ἐπρέσβευεν ὅτι πρέπει ὁ ἐκλογεὺς νὰ ἔχη παιδευσίν τινα, διπλωμά τι, τοῦλάχιστον ἀποφοιτήριον δημοτικοῦ σχολείου***. Νομίζομεν ὅτι ὁ ἐξευτελισμὸς τῶν διπλωμάτων, αἱ πολιτικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ τῆς παιδείας θὰ ἦσαν φοβεραὶ καὶ ὀλέθρια. Ἐκ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ ἐκ τῆς εὐκόλου παροχῆς τῶν διπλωμάτων θὰ ἐξηρτᾶτο ἡ ὑπερίσχυσις κόμματός τινος!

* Πολιτικά, β. III, κ. X § 6.

** Πολιτικά, β. III, κ. VI § 6.

*** Ν. Ἰ. Σαριπόλου, Πραγματεία συνταγματικοῦ δικαίου, 2α ἔκδ. τ. II σ. 178.

Τὸ σπουδαιότερον μὲλημα ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων λαῶν εἶναι, ὄχι τόσο αἱ ἀλλαγαὶ τῶν νόμων, «ὁ γὰρ νόμος οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας*», ὅσον ἡ διάδοσις τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, δηλ. τοῦ ἐπίστασθαι καὶ δύνασθαι καὶ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχεσθαι καλῶς**. Πρὸς τοῦτο ἡ δημοσία γνώμη ὀφείλει νὰ θεωρῇ τοὺς ἀδαεῖς πολιτικῶν γνώσεων καὶ τοὺς ἀδιαφόρους οὐχὶ πολίτας φιλησύχους ἀλλ' ἀχρήστους. «Ἐνὶ τε, ἔλεγεν ἐν τῷ ἐπιταφίῳ αὐτοῦ ὁ μέγας πολίτης Περικλῆς***, τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια καὶ ἕτερα πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τὸν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν».

(Ἐν Ἀθήναις, Ἀπρίλιος 1900)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ν. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ

ΕΡΩΣ ΑΗΔΟΝΙΟΥ

Ἄπ' τὰ πυκνὰ τὰ φύλλα τῆς ἀνθηρῆς φωληᾶς του,
Βλέπει χρυσᾶ νὰ λάμπουν τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ
Μὰ ἓνα τῆ ματιὰ του, τὴν ἄδολη τραβᾶει,
Τὸ ἄστρο τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Λύγερινου.

*

Σιγὰ σιγὰ ἀρχίζει νὰ νοιώθῃ τὴν καρδιά του
Ἄπ' ἔρωτα νὰ λυώνῃ, μ' ἐλπίδα νὰ χτυπᾷ
Καὶ προσπαθεῖ νὰ φέρῃ σιμὰ του μὲ τραγοῦδι
Ἄπὸ ψηλὰ τ' ἀστέρι ποῦ τόσο ἀγαπᾷ.

*

Καὶ τ' ἄστρο καμαρώνει τὸ φῶς, τὴν ἐμμορφιά του
Χωρὶς κἂν μιᾶς ἀγτίδας γλυκεῖα σπιθοβολή,
Νὰ ρίξῃ 'ς τὸ πουλάκι ποῦ θλιβερὰ τοῦ ψάλλει,
Τὸν πόνο τῆς καρδιάς του, τὴ φλόγα τὴν πολλή.

*

Ἦλθανε κρύες νύχτες καὶ τὸ σκληρὸ ἀστέρι
Στοῦ οὐρανοῦ δὲ λάμπει σὰν πρὶν τὴν ἀγκαλιὰ
Καὶ τ' ἄμοιρο ἀηδόνι μ' ἓνα στερνὸ τραγοῦδι
Θὰ γύρῃ νεκρωμένο 'ς τὴ μαύρη του φωληᾶ.

(Ἐξ Ἀνεκδότου Συλλογῆς «Μαῦρανογαί»)

ΜΑΡΙΚΑ Κ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

* Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, III, V § 11.

** Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, III, II § 7 καὶ 10.

*** Θουκυδ. β. II κ. XL.